

VILIJA TARGAMADZĖ

Vilniaus universitetas

SAUGOJAMOJI SISTEMA – LAISVOJO UGDYMO PARADIGMOS ĮGYVENDINIMO LIETUVOS MOKYKLOJE GALIMYBĖ

Preventive System – Implementation Paradigm
of Free Education in Lithuanian Schools

SUMMARY

The article examines priest J. Bosco preventive system (also called nurturing method) with the approach of paradigm of free education. The preventive system, based on catholic values consists of a trinomial: mind, religion, love. Their interactions are characterized by a synergetic effect and the educational subjects are communicating as equal individuals in the educational process. The security developed by priest J. Bosco is based on the fundamentals of the christian methodological educational approach, and is oriented to upbringing an honorable christian education by highlighting the execution of his mission in the World, i.e. actively participate in secular activities. It is applied in nature, so is quite difficult to consider in terms of science education, but the insights into the methodological point of view shows that the system responds to the essential paradigm of free education settings. Preventive System of the religious aspect of pedagogy, responds to the implementation of free education paradigm desire Lithuanian general education schools.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjama kunigo Jono Bosko saugojamoji sistema (dar vadinama prevencine sistema, auklėjimo metodu) laisvojo ugdymo paradigmos atitiktis požiūriu. Krikščioniškomis vertybėmis grindžiama prevencinė sistema susideda iš trijų narių: proto, religijos ir meilės. Jų tarpusavio sąveika pasižymi sinerginiu efektu ir ugdymo procese ugdymo veikėjai bendrauja kaip lygiaverčiai subjektai. Bosko sukurtą saugojamoji sistema remiasi krikščioniška metodologine ugdymo prieiga, yra orientuota į dorą krikščionio ugdymą, akcentuojant jo misijos pasaulyje atlikimą, t. y. aktyviai dalyvaujant pasaulietinėje veikloje. Ji yra taikomojo pobūdžio, tad gan sudėtingai nagrinėtina ugdymo mokslo požiūriu, bet jos įžvalga metodologi-

RAKTAŽODŽIAI: kun. J. Bosko prevencinė sistema, laisvojo ugdymo paradigma, pedagoginė sistema.

KEY WORDS: preventive system of Don J. Bosco, **paradigm of free education**, pedagogical system.

niu požiūriu rodo, kad ši sistema atitinka laisvojo ugdymo paradigmos esminius parametrus. Prevencinė sistema priklauso religinės krypties pedagogikai, atliepia laisvojo ugdymo paradigmos įgyvendinimo siekį Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose.

ĮVADAS

Jau daugiau nei dvidešimt metų Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloje bandoma įgyvendinti laisvojo ugdymo paradigmą, tačiau kaip rodo tyrimai¹, tai dar nepavyksta – vis dar vyrauja klasikinė ugdymo paradigma. Suprantama, įgyvendinti nėra taip paprasta, nes sovietmečiu Lietuvoje buvo remiamasi sovietine pedagogika, priskiriama klasiškai ugdymo paradigmai, o ir tarpukario Lietuvoje tebuvo atskirų bandymų remtis laisvojo ugdymo paradigma². Taigi kultūrinės ir psichologinės problemos tiek rengiant pedagogus bendrojo ugdymo mokyklai, tiek pačių pedagogų didesnės ar mažesnės pastangos diegti laisvojo ugdymo paradigmą mokykloje neretai telieka deklaratyvaus pobūdžio. Ir tai suprantama, nes ir dabar nacionaliniu lygmeniu parengtuose dokumentuose, pavyzdžiui, Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose³ ir kituose mokyklos veiklai įtaką turinčiuose dokumentuose, nėra aiškiai išgrynintos laisvosios ugdymo paradigmos metodologinės prielaidos – laisvosios ugdymo paradigmos yra ne viena teorija ir / ar galimas jų pagrindas pagrįstas metodologinis konstruktas.

Turint omenyje, kad ugdymo raidoje XX a. išryškėjo filosofinės, psichologinės, religinės krypties pedagogika⁴, dėl kiekvienoje šių krypčių ieškoti potencialių laisvojo ugdymo metodologinių prielaidų. Nauja šiame straipsnyje yra tai,

kad į krikščioniškomis vertybėmis grįstą auklėjimą (religinės pedagogikos krypties), būtent kun. Jono Bosko sukurtą saugojamąją sistemą, žiūrima laisvosios paradigmos aspektu. Tokio požiūrio nepavyko rasti nei Lietuvos, nei užsienio literatūroje, nors Bosko sukurta saugojamoji sistema (dar vadinama prevencine sistema, auklėjimo metodu) nagrinėta ne vieno tyrėjo, pavyzdžiui, Terecio Bosko, Jono Lemoyne'o, Michaelio McMahono ir kitų.

Nagrinėti šią sistemą sudėtinga. Ir ne vien todėl, kad saugojamoji sistema glaudžiai siejama su palaimintuoju kun. Bosko, jo asmenybe, pedagogija ir pan. „Auklėjamoji kunigo J. Bosko partitė dėl faktų realumo nesiduoda suvedama į kietą sistemą ar paprastus mokslinius traktatus, taip pat nepavirsta idealiai nesusietų priemonių visuma. Kunigas Bosko iš tikrųjų veikia garantuodamas judėjimo laisvę, bet laikosi ir sistemos, kuri ragina daugelį auklėjimo instancijų darniai siekti to paties tikslo“⁵.

Tačiau nepaisant šios sistemos metodologine prasme teorinio nepagrindimo, saleziečių metodas gana plačiai taikomas 130-tyje šalių⁶. „Tai įrodo, kad Don Bosko metode esama kažko amžino, grįsto tuo, ko žmoguje negali pakeisti joks mokymo disciplinų kitimas ir laiko bei vietos pasikeitimai. Būtent tai, kas amžina, yra naudinga mūsų mokyklose. Jeigu mes kritikuojame šv. Jono

Bosko metodą, tai kritikuojame Bažnyčios jam suteiktą patvirtinimą. Vienintelė pagrįsta šv. Jono Bosko metodo kritika yra ne paties metodo kritika *per se*, bet kritika žmogaus, kuris neteisingai jį taiko⁷. Šis metodas (saugojamoji, prevencinė sistema) yra unikalus ir ug-

dymo moksle iš esmės nepakankamai pažinus.

Tad šio straipsnio tikslas išryškinti kun. Bosko sukurtą saugojamąjį auklėjimą kaip vieną iš galimybių įdiegti laisvojo ugdymo paradigmą Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose.

SAUGOJAMOSIOS SISTEMOS APTARTIS

Kunigas Bosko steigė oratorijas ir pradėjo taikyti savitą auklėjimo sistemą, kurią 1884 m. pavadino saugojamąja, o ne baudžiamąja⁸, taip pažymėdamas esminę takoskyrą nuo tuo laiku vyravusios auklėjimo sistemos. Jis teigė: „Geriausia priemonė – tai katekizmas ir trumpi pritaikyti pamokymai. Bet vaikus pamokyti neužtenka. Geru keliu eiti paleidus, juos reikia prilaikyti, vadinasi, dažnai mandagiai juos perspėti, tuos perspėjimus suglaudžiant su tikibiniais pamokymais. Be to, juos reikia meilingai prižiūrėti per pertrauką, mokykloje, dirbtuvėse. Vos tik kuris užsimiršta, kaip turi elgtis, negalima laukti: reikia tuojau jį gražiai perspėti, protingai patarti. Vienu žodžiu, auklėjant reikia naudotis tomis visomis priemonėmis, kurias moka išrasti krikščioniškoji meilė⁹“.

Koks gi šios sistemos tikslas? Nuo dugnesnė saugojamosios sistemos ir ją tyrusių autorių (Bosko T., 1999; McMahon M., 2008 ir kitų) tekstų analizė akina remtis McMahon minėtos sistemos nusakytu tikslu, nes jis ne tik atspindi sistemos siekinį, bet ir jį pateikia, ugdymo tikslą siedamas su naudojamomis ugdymo priemonėmis: „Taigi auklėjimo tikslas yra tobulas krikščionis; jo veiklos sfera – visas žmogus. Modernioji švieti-

mo idėja yra tikrai pateikti tam tikrus kurios nors disciplinos faktus, o katalikiško auklėjimo tikslas – suformuoti ir išstobulinti visą žmogų, gyvenantį mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus gyvenimu. Mūsų tikslas ir veiklos akiratis nulemia priemonės, kuriomis mes naudojames, kad pasiektume tikslą¹⁰“.

Turint omenyje, kad Bosko sukurta prevencinė auklėjimo sistema yra praktinio pobūdžio ir autoriaus ugdymo metodologinėje plotmėje nėra aprašyta, gan sudėtinga jos taikymą modeliuoti praktikos ir teorijos sąryšyje. Tuo tikslu būtų galima jos taikymą modeliuoti holistiniu požiūriu (holizmą suprantant kaip ugdomosios teorijos ir praktikos dermę) ir rekonstruoti iš ugdomosios praktikos į ugdymo metodologinę plotmę.

Šiam uždaviniui svarbu suprasti Bosko pateiktą paaiškinimą Saleziečių reguliamino įžangoje, kurioje jis atsako į klausimą: „Kas tai yra saugojamoji sistema ir dėl ko reikėtų ją vadovautis¹¹“. Kaip teisingai palaimintasis pastebi, „jaunuomenės auklėjime visados buvo dvi skirtingos sistemos: saugojamoji ir draudžiamoji. Ši pastaroji, draudžiamoji, supažindina valdinius su įstatymais, o paskui sergsti, kad jie būtų vykdomi, ir, reikalui pasitaikius, baudžia nusikal-

tėlius¹². Ir ten pat yra pateikiama kito-
kia – saugojamoji sistema, kurios esmę
galima nusakyti keliais potėpiais: auklė-
tiniai supažindinami su instituto regu-
liaminu; paskui jie prižiūrimi, kad nelik-
tų vieni; auklėtojai, direktorius, asisten-
tai elgiasi su jais kaip meilingi tėvai – su
jais kalba, pataria, padeda, padrąšina,
kad „trumpiau tariant – atitolintų nusi-
kaltimo progas“¹³.

Taigi, Bosko sukurta sistema yra aiš-
kiai orientuota į krikščionio ugdymą,
įvertinant ir ugdymo(si) kontekstą –
„kiekvienas yra pašauktas gyventi pagal
savo pašaukimą, užimdamas savąją spe-
cifiinę mokymo ar tarnystės vietą. Pašau-
kimo pasirinkimas „yra svarbiausias
gyvenimo momentas“ – ne kartą yra pa-
reiškęs kunigas Bosko. Kiekvienas pri-
valo „įsijungti į veiklą ir dirbuotis“,
aktyviai, kaip apaštalas, dalyvaudamas
Bažnyčios misijoje pasaulyje“¹⁴.

Tad akivaizdu, kad Bosko sukurta sau-
gojamoji sistema remiasi krikščioniška
metodologine ugdymo prieiga, yra orien-
tuota į doro krikščionio ugdymą, akcen-
tuojant jo misijos pasaulyje atlikimą, t. y.
aktyvų dalyvavimą pasaulietinėje veiklo-
je. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys,
kad kun. Bosko savo sistemą grindė ka-
talikiška doktrina, kurios pagrindas yra
trinaris: protas, religija, meilė. Tai ne tik
išreiškia Bosko „dvasinės ir auklėjamosios
pasiuntinybės turinį, beje, įprastą katalikų
tradiciniam auklėjimui, bet ir pagrindžia
bei įkvepia jo pedagoginę metodologiją
ir dvasinę praktiką“¹⁵.

Prevenčinės sistemos siekis, pasak
Bosko, yra sukrikščioninti visuomenę:
„Gyvename laikais, kuriais būtina veikt-
ti. Dabartinis pasaulis nori matyti dar-

bus. Ir tai vienintelė priemonė gelbėti
vargšą jaunimą mokant jį religijos, vadi-
nasi, sukrikščioninti visuomenę“¹⁶. Visgi
kyla klausimas: ar galima šią sistemą
priskirti laisvojo ugdymo paradigmai?
Įvertinant tai, kad svarbiausias saugojamo-
sios sistemos akcentas yra pedocen-
trinė pozicija ir vaiko ugdymasis, viena-
reikšmiškai galima teigti, kad Bosko
prevenčinė sistema atitinka esminius šios
atskaitos parametrus. Tam antrina ir
McMahon pastebėjimas, kad „preventy-
vusis (išvengiamasis, apsaugantysis)
metodas yra pagrįstas aksioma, kad gram-
mas prevencijos, apsaugojimo, yra vertas
daugiau nei kilogramas gydančių vaistų.
Jis paskelbia taisykles, kad jos būtų ži-
nomos, stebi, kad jų būtų laikomasi, bet
vietoje paklusnumo, pagrįsto baime, sie-
kia taisyklių laikymosi, pagrįsto meile,
tai yra lydėjimu būnant šalia, lydėjimu,
kuris yra nuolatinis, atidus, rūpestingas,
apdairus, protingas ir religinis. Šis lydė-
jimas, ši pagalba leidžia pavaldiniui ge-
riausiai laikytis institucijos taisyklių. Jis
grįstas meilės ryšiu, artimu tėvo ryšiu
su savo vaikais.“¹⁷

Suprantama, išsakytas pastebėjimas
suponuoja mintį, kad tai yra iš tiesų ne
klasikinės, bet laisvojo ugdymo paradi-
gmos metodologinė prieiga, nes, kaip jau
anksčiau buvo minėta, kiekvienas turi
pasirinkti gyventi pagal pašaukimą, o ir
to viso pedagoginio metodo pagrindiniai
auklėjimo elementai „teologiškai ir me-
todologiškai koncentruojasi apie trinarį:
religija, protas, meilė (ne vien tik žmo-
giška meilė ir ne vien tik krikščioniška
gailestingoji meilė). Paskui tai skirstoma
į priemones ir metodus, kurie struktū-
riškai ir psichologiškai išreiškiami šei-

mos, kaip auklėjamojo tėviškų, sūniškų ir broliškų santykių centro bei spinduliavimo, dvasia ir ‚stiliumi‘; rimtoje ir atsakingoje pareigos, mokslo bei darbo, laikomo asmeniniu pašaukimu, bet visuomet sušvelninto spontaniškumu, džiaugsmu, individualia bei grupės veikla, atmosferoje, kurią saugo, garantuoja ir remia nuolat dalyvaujantys auklėtojai; ir dėl to ‚globėjai‘, o ne paprasti ‚prižiūrėtojai‘“¹⁸.

Pietro Braido išsakytas analitinis pastebėjimas vienareikšmiškai patvirtina

laisvojo ugdymo paradigmai būdingą pedocentrinę poziciją, auklėtojo kaip pagalbininko funkciją vaiko ugdymesi. Tai išryškėja ir iš kun. Bosko pasakymo, jei kartais ir nebūtų matyti auklėjimo rezultatų, „dėl ko mes turime nustoti drąsos ir vilties, jei, auklėdami vaikus, nematome veikiai gerų pasekmių? Sėkime ir kaip darbštūs ūkininkai kantriai laukime pjūties. Bet dar syki jums kartoju, neužmirškite, kad turite mandagiai, meilingai elgtis su savo auklėtiniais. Paverkite vaikų širdis meile.“¹⁹

TAIKOMASIS PREVENCINĖS SISTEMOS ASPEKTAS

Šią sistemą sunku apibūdinti dėl jos taikomojo pobūdžio. Tai yra saugojamoji pedagogijos sistema, kuri išdėstyta 1877 m. Saleziečių įstaigų reguliamine, patvirtintame Pirmojoje saleziečių draugijos kapituloje²⁰. Ir nors yra Palaimintojo palikta rašytinių informacijos šaltinių, bet nė vienas iš Bosko pedagoginių veikalų nepasižymi teoriniu pagrindimu – tai iš esmės praktinio pobūdžio darbai.

Trumpai apie reguliamą, susidedantį iš įžangos ir keturių dalių: I–II – Kas tai yra saugojamoji sistema ir dėl ko reikėtų ja vadovautis, III – Saugojamosios sistemos pritaikymas, IV – Saugojamosios sistemos nauda.

Reguliamine keturiomis pozicijomis nurodyta, kodėl ši sistema yra geresnė nei baudžiamoji:

1. Auklėtinis, iš anksto perspėtas, kad ir nusikalsta, nepraranda ramumo, kai jo klaidą praneša vyresnysis. Nesusierzina, kai esti perspėjamas ar pabaudžiamas, nes iš anksto duotas draugiškas patarimas priverčia jį šaltu

protu pasvarstyti pateiktą informaciją, o dažnai sujaudina jo širdį taip, kad auklėtinis supranta bausmės reikalingumą ir beveik pats jos pageidauja.

2. Toje sistemoje yra vertinamas ypatingas jaunuolio nepatvarumas – vaikas čia žino, čia vėl užmiršta drausmės taisyklės ir bausmes už jų laužymą. Dėl to ne kartą nusikalsta neapsvarstęs, visiškai neatsimindamas, kad neturėjo taip pasielgti, ir tikrai nebūtų to padaręs, jei būtų buvęs perspėtas.
3. Draudžiamoji auklėjimo sistema gali padėti užgniaužti nusikaltimą, bet vargiai padarys geresnį nusikaltėlį. O vaikai, kaip yra patirta, niekada neužmiršta iškentėtų bausmių ir dažnai su širdies skausmu laukia, kada galės nusikratyti užsikrauto jungo.
4. Saugojamojoje sistemoje vaikas yra pakreiptas taip, kad auklėtojas gali su juo kalbėtis iš visos širdies tiek auklėjimo metu, tiek jam pasibaigus²¹.

Prevencinės sistemos palyginimas su baudžiamąja taip pat parodo, kad ši sis-

tema yra orientuota į pagalbą vaikui, siekiant jam padėti apsisaugoti nuo neteisingo elgesio ir jo raiškos įvairiaaspėkteje ugdytinio veikloje. Ir dar daugiau – suponuoją mintį, kad ugdymo procese ugdytinis yra visavertis subjektas ir ugdymo priemonės jam turi būti taikomos krikščioniškos meilės šviesoje. Tai yra įmanoma, nes „auklėtojas, pavergęs savo auklėjamojo širdį, galės jam turėti didelės įtakos, turės galimybę perspėti, duoti patarimų“²².

Vienas iš svarbių prevencinės sistemos elementų yra metodai, kurie parenkami labai subtiliai. Pavyzdžiui, plačiai žinomas kun. Bosko „žodelis į ausį“, kuris buvo viena iš ugdytinių auklėjimo paslapčių. Kun. Lemoyne kai kuriuos iš jų užrašė: „Kaip jautiesi? Kaip jaučiasi tavo siela? Padėk man atlikti vieną svarbų reikalą. Žinai kokį? – padaryti tave gerą. Dirbkime, dirbkime, pailsėsime danguje. Kas išters iki galo, bus išgelbėtas“²³. Arba kitas prasmingas kunigo taikomas metodas buvo palinkėjimas Naujųjų metų proga. Prieš Naujųjų metų šventę, linkėdamas labos nakties, duodavo ypatingą patarimą, kuris būdavo tarsi elgesio programa kitiems metams – „jis kantriai savo ranka parašydavo po mažą bilietėlį kiekvienam auklėtinui! Vienam būdavo parašyta švelni pastaba, kitam paraginimas, trečiam taip geras patarimas – sulig reikalo. Kai auklėtinių skaičius perėjo kelis šimtus, kun. Bosko turėjo tenkintis duoti patarimą paskiros oratorijos gyventojų kategorijoms“²⁴. Metodai buvo įvairūs: žaidimai, pamokslai, spektakliai, išpažintys, bendros maldos ir kiti. Jų parinkimas visada priklausė nuo situacijos ir buvo nukreiptas į

individualų poveikį ugdytiniams. Dažniausiai stengtasi taikyti individualizuotus metodus. Tai akivaizdi sąsaja su laisvojo ugdymo paradigma.

Ypač prevencinės sistemos ir laisvojo ugdymo paradigmos sąryšingumas išryškėja per pateikiamą prevencinės sistemos turinio aprašą. Bosko rašė: „Saugojamoji sistema remiasi protu, tikyba ir meile“²⁵. Ta seka ir bus aptariamas kiekvienas prevencinės sistemos trinario sandas.

Protas

Bosko, kalbėdamas apie protą, siūlo juo vadovautis. Kiekvieno auklėtojo veikla turi būti apmąstyta, ir reikia remtis protu, nes tai yra natūraliai būdinga žmogui. Kunigo nurodoma: „Direktorius turi aiškiai pasakyti auklėtiniam visus įstaigos nuostatus, atlyginimus, nuobaudas, kad vaikas paskui negalėtų teisintis nežinojęs, kad tai buvo liepiama ar draudžiama“²⁶. Palaimintasis didelį dėmesį skyrė disciplinai ir savidisciplinai. Jis labai atsakingai pats sekė tam tikrus pasikeitimus ir reikalavdavo darbuotojų užrašyti visus tvarkaraščio pakeitimus sąsiuvinyje, meilingai reguliaminą priminti auklėtiniam.

Nederėtų suprasti, kad tai buvo tik disciplinos laikymasis ir dar už jos pažeidimus baudžiama kūno bausmėmis. Atvirkščiai, kunigas skatino išmintingai organizuoti jaunimui pasilinksminimus, leisti pasirinkti žaidimus, vaidinimus ir pan. Kitaip tariant, buvo siekiama organizuoti įvairiapusę veiklą. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kalbama ne apie kūno bausmes. Bausmės buvo savotiškos, kartais labai subtilios – „be bendrų perspėjimų, palaimin-

tasis primygtinai ragino dažnai pasi-
šaukti kiekvieną auklėtinį atskirai ir jam
broliškai pasakyti, kas jo elgesyje paste-
bėta netinkamo. Ne visiems visada reikia
ypatingų įspėjimų, bet geras žodis nė
vienam blogo nedaro“²⁷. Pagrindinė ku-
nigo mintis, pasak Lemoyne'o, buvo to-
kia: „Nebauskite vaikų, jei nusikalto tik
iš neapsižiūrėjimo, niekada nebauskite
jų per dažnai“²⁸. Kun. Bosko visada aki-
no įtikinti auklėtinį elgtis vadovaujantis
institucijos nuostatais, taisyklėmis: „įti-
kinkite vaikus, kad disciplina jiems nau-
dinga – kad yra kilnu, teisinga ir puiku
būti geriems – ir jie norės būti geri. Juk
tai vienintelė tikra disciplina“²⁹. Tad ga-
lima teigti, jog šioje sistemoje siekiama,
kad disciplina būtų auklėtinio savastis,
o ne primesta iš išorės (tai visiškai ati-
tinka ir laisvojo ugdymo paradigmos
poziciją). Jei disciplina yra tik primeta-
ma, tai ji sietina su veidmainyste³⁰.

Kunigas, ragindamas visus instituci-
jos gyventojus laikytis disciplinos, ak-
centavo ir ugdytojų supratingumą: „Taip,
vaikai daro kvailystes, bet atsiminkime,
kad mes vadovaujame vaikams. Mūsų
apaštalavimas yra lydėti juos, padėti
jiems nueiti pas mūsų Viešpatį Jėzų Kris-
tų. Būtent dėl savo nesubrendimo jie
darys mažų klaidų, nusižengimų, nesu-
valdys liežuvio ir bus išsiblaškę. Jeigu
dirbate su vaikais, būkite pasiruošę tam
tikram triukšmui, bėgiojimui ir trypimui
koridoriuose... Tai ne visada disciplinos
neturėjimas: reikia tiesiog suprasti, kad
vaikai elgiasi būtent taip.“³¹ Ypatingas
dėmesys buvo kreipiamas į ugdytojų pa-
vyzdį, nes, pasak Bosko, „mes galime
reikalauti disciplinos tik tada, kai esame
jos pirmieji pavyzdžiai“³².

Iš tiesų „Don Bosko disciplina yra
pagrįsta tikra pagarba, kuri yra šeimos
disciplinos skiriamasis ženklas. Vyres-
niajam – tai pagarba, kurią jis jaučia vai-
kui kaip pakrikštytam katalikui, pažy-
mėtam Kristaus krauju. Panašiai ir vaikas
gerbia savo vyresnįjį, mylėdamas jį už
jo dorybes ir pasiaukojimą jam.“³³ Šiame
kontekste ypatingą svarbą įgyja taikomi
auklėjimo metodai, pavyzdžiui, „kunigo
Bosko „žodelis į ausį“ yra patraukliausia
mylinčio auklėtojo draugiškumo ir gerų
ketinimų išraiška“³⁴. Taigi jau iš ganėti-
nai kuklios šio prevencinės sistemos tri-
nario aptarties ryškėja, kad proto palie-
pimas turi būti orientuotas į išmintingą
ugdymo tikslo, turinio, metodo ir formos
dermę, kurioje ugdytinis yra ne ugdymo
objektas, o subjektas, kuris orientuoja-
mas į saviugdą.

Tikyba

Bosko pedagogijoje neišsemiamą au-
klėjimo versmė – tikyba. „Kai namuose
nėra išsigalėjęs paprotys dažnai eiti išpa-
žinties ir komunijos – tie namai negali
klestėti.“³⁵ Matyt, saugojamosios siste-
mos esmės reikia ieškoti čia, nes, jei yra
„plačiai naudojamosi Išpažintimi ir Eu-
charistija, netvarka negalės išsigalėti. Tai
sako ilgametė kelių šimtų saleziečių iš-
taigų patirtis.“³⁶

Įsimintina tai, kad prevencinė sistema
„yra pagrįsta katalikų tikėjimo principais.
Negalima panaudoti Don Bosko preven-
tyviojo metodo be katalikų tikėjimo, nes
čia reikalaujama proto ir religijos, o tam
yra būtina tikroji religija, pagrįsta meile.
Katalikų Bažnyčia duoda tikslą, gaires ir
priemones jam pasiekti. Preventyvusis
metodas turi daryti tą patį.“³⁷

Saugojamojoje sistemoje pripažįstamas religijos primatas³⁸. Kaip nurodo Giovanni Battista Bosco, „kunigo Bosko mintyje be jokios abejonės vyrauja išganomoji – religinė perspektyva.“ Jis ją išdėsto laiškuose misionieriams (ragina „skelbti Dievo evangeliją“, „skleisti evangelijos šviesą“, „laimėti sielas Dievui“ ir pan.). Bosco „kalbėdavo apie „evangelizavimą ir civilizavimą“; šiandien sakytume – „humanistinį išsivystymą ir evangelizavimą“³⁹.

Dera pastebėti, kad prevencinė sistema grindžiama pamaldumo matu ir siekiama skatinti auklėtinius patiems ugdytis pamaldumą: „kai jūsų mokyklos vaikai patys savo noru prieš pamoką ar žaidimą aplanko Švenčiausiąjį Sakramentą, nors 30 sekundžių, tai jau esate pakeliui“⁴⁰.

Kaip auklėtiniams buvo skiepijamas pamaldumas ir kaip jie skatinami jį ugdytis, dar lieka ugdymo mokslo slėpiniu. Ir nors galima identifikuoti saleziečių naudojamus įvairius ugdymo metodus (vakaro prakalbėlės, išpažintys, dalyvavimas Šv. Mišiose ir kiti), bet racionaliaime lygmenyje neapčiuopiama jų parinkimo ir panaudojimo giluminė pajauta ir pagava. Tai yra visos prevencinės sistemos trinario sinerginis efektas. Kaip rašo Lemoyne'as, „beklausant tų jo prakalbėlių, savaime ateidavo į galvą Šventojo Rašto pasakymas: „Vaikučiai, klausykite, ką aš jums pasakysiu: aš jus išmokysiu Dievą mylėti!“⁴¹

Pasaulietiniame ugdymo moksle paprastai nepripažįstami antgamtiški, mistiniai dalykai, jis grindžiamas logika. Šiuo atveju plečiamos ugdymo mokslo ribos ir jo esmių ir prasmių paieška per-

žengia įprastines mokslo logikos ribas. Prevencinės sistemos taikymas ugdymo realybėje akivaizdus sėkmės požiūriu, galima išgryninti jos kaip pedagoginės sistemos elementus (tikslą, turinį, ugdymo veikėjus, formas, metodus), įvertinti ugdymo kontekstą, rasti metodologinę prieigą, bet tai yra daugiau nei pedagoginės sistemos konstravimas ir jos taikymas. Tai realus gyvenimas ir ugdytojo charizmos poveikis auklėtinių ugdymuisi ir, nors tai nėra nauja ugdymo mokslo istorijoje (prisiminkime Johaną Heinrichą Pestalocį, Antoną Makarenką ir kitus ugdytojus, sukūrusius savitas ugdymo sistemas), visgi būtent šitoje prevencinėje sistemoje religija tampa jos ašimi ir dera sutikti su anksčiau išsakytomis mintimis, kad tai galima įgyvendinti tik remiantis krikščioniškomis vertybėmis ir gyvenant Evangelijos šviesoje.

Meilė

Tai trečias prevencinės sistemos trinario sandas. Ją apibūdinti sudėtinga, tiesiog ji turi būti kiekvieno ugdytojo savastis. Galbūt ją suprasti padės Bosko saugojamosios sistemos apibendrinimas, kurios esmę jis pateikia cituodamas „1 Laiško korintiečiams 13 skyrių: „Meilė kantri, meilė maloninga, ji nepavydi; meilė nesididžiuoja ir neišpuiksta. Ji nesielgia netinkamai, neieško savo naudos, nepasiduoda piktumui, pamiršta, kas buvo bloga, nesidžiaugia neteisybe, su džiaugsmu pritaria tiesai. Ji visa pakelia, visa tiki, viskuo viliasi ir visa ištvėria“⁴². Šiais žodžiais yra atskleista meilės esmė. Juk jei darbas atliekamas iš meilės ir su meile, jei žmogus taip autentiškai gyve-

na, atsiveria ir ugdymo slėpinys, ir suprantamesnė tampa gana imperatyviai skambanti Palaimintojo mintis: „Laimėkite mokinio širdį, sako Don Bosko, ir galėsite daryti didelę įtaką jam, siekiant gėrio. Padarykime, kad mes būtume jų mylimi, ir mes užkariausime jų širdis. O kai turėsime jų širdis, parodę, kad patys esame teisingi ir geri vyrai, mes vesime juos ten, kur jiems reikia eiti.“⁴³

Turint omenyje, kad saleziečių auklėtiniai buvo našlaičiai arba apleistieji paaugliai, neretai net ir jų veiksmuose buvo nusikalstamos veikos, bet nepaisant viso to, kiekvienas jų buvo mylimas ir ta meilė darė stebuklus. Iš tiesų „pastoracinė meilė, kunigo Bosko pedagogikos pamatas, apibūdina ir jo mistiką. Išganingoji meilė regimai įkvepia visą jo veiklą, reikšmingai nušviečia svarbiausius jo, auklėtojo, gyvenimo momentus. Jo ypatingas tėviškumas gyvai ir žavinčiai išreiškia tėvystę Dievo, kuris yra be galo kantri ir gailestinga meilė, kuris nori, kad visi žmonės būtų išgelbėti.“⁴⁴ Visa prevencinės sistemos analizė suponuoja mintį, kad meilė ir tarnystė Dievui ir Jo kūriniui – žmogui – yra šios sistemos *alfa* ir *omega*.

Ši sistema įgyja tam tikras formas, turinį, metodus, atliepiančią ugdytinio individualumą ir jo ugdymo(si) realų kontekstą ir visa tai darniai susikomponuoja į laisvojo ugdymo paradigmos esminius parametrus. Ir dar daugiau. Palaimintojo paliepime, pasakytame 1880 metais buvusiems Valdoko auklėtiniais, skaitome: „Kad ir kur būtumėte, visada pasirodykite esą geri krikščionys ir garbingi žmonės. Mylėkite, gerbkite, prak-

tikuokite mūsų šventąją religiją; tą religiją, su kuria aš jus auklėjau ir saugojau nuo pasaulio pavojų ir sugedimo; religiją, kuri guodžia gyvenimo varguose, stiprina mirties kančiose, atveria begalinės laimės vartus.“⁴⁵ Šiame paliepime tarsi sudedama ir savęs ugdymo siekinys, ir turinys, ir formos bei metodai, akcentuojant autentišką jų taikymą, nes juk kun. Bosko kiekvieną auklėtinį saugojo savitai.

Jau ne kartą šiame straipsnyje buvo atkreiptas dėmesys į savitą ir vien ugdymo mokslo logika nepaaiškinamą saleziečių prevencinės sistemos taikymo unikalumą. Tačiau tai yra iš tiesų gana paprasta, jei pajausime to metodo unikalumą ir gebėsime jį taikyti krikščioniška dvasia. Šiame kontekste prasminga tampa kun. McMahan mintis, pasakyta 2003 m. rugpjūčio 12–14 d. Šv. Pijaus X kunigų brolijos organizuotame mokyklų direktorių susitikime, vykusiame **Kanzas Sityje** (JAV): „Leiskime vaikams suvokti, kad jie turi būti dėkingi Dievui – ne koku nors svajingu dėkingumu, bet konkrečiai. Ką reiškia dėkingumas Dievui? – Jo įsakymų laikymąsi ir mūsų pareigų vykdymą su meile. Taip jūs nugalėsite. Štai pagrindinis auklėjimo uždavinys. Šv. Jonas Boskas sako, kad jo auklėjimo metodo paslaptį galima apibendrinti dviem žodžiais: „Religija“ ir „Protas“ – tikra ir nuoširdi religija, galinti kontroliuoti veiksmus, ir protas, kuris teisingai pritaiko moralinius principus žmogaus veiklai. Tai įvadas į šv. Jono Bosko metodą.“⁴⁶ Šiame pasakyme nubrėžtas ir orientyras į auklėtinio savivugdos skatinimą ir pagalbą jam.

IŠVADOS

Nežiūrint, kad nuo Bosko auklėjimo metodo sukūrimo ir pritaikymo praėjo nemaža laiko, šis metodas ir dabar sėkmingai taikomas įvairiuose kraštuose (Lietuvoje šiuo metu veikia du saleziečių centrai: Vilniuje, Lazdynų parapijoje ir Kaune, Palemono parapijoje). Apibūdinant šį auklėjimo metodą ir apibendrinant straipsnyje išsakytas mintis galime padaryti išvadas:

1. prevencinės sistemos trinario – protas, religija, meilė – sandų harmonizavimas pasižymi sinerginiu efektu, kuris slėpingas poveikio ugdytiniui sėkmingumo aspektu. Jis plečia įprastines ugdymo mokslo sampratos ribas, akindamas ieškoti savitos šio reiškinio supratimo metodologijos;
2. prevencinės sistemos, sukurtos kaip Bosko saugojamojo auklėjimo metodo, analizė rodo, kad tiek jos metodologinė prieiga (krikščioniškosios vertybės), tiek ašis – protas, religija, meilė – ir jos pagrindu konstruojama pedagoginė sąveika, turinys, metodai, priemonės atliepia laisvojo ugdymo paradigmos pedocentrinę poziciją;
3. prevencinė sistema, priklausanti religinės krypties pedagogikai, skatintina kaip atliepanti laisvojo ugdymo paradigmos įgyvendinimo siekį Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose, įvertinant jos savitumo ir ugdymo konteksto dermę, ypač siekį padėti ugdytiniams tapti krikščionimis bei formuoti ir puoselėti visuomenėje krikščioniškas vertybes.

Literatūra ir nuorodos

- 1 Žr. Vilija Targamadžė. *Alternatyvi bendrojo lavinimo mokykla: mokyklos naratyvo kontūrai*. – Vilnius: VU leidykla, 2010.
- 2 Bronislovas Bitinas. *Ugdymo filosofija*. – Vilnius: Enciklopedija, 2000.
- 3 *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos*. – Vilnius: UPC, 2008. Internetinė prieiga: http://portalas.emokykla.lt/bup/Puslapiai/pradinio_ir_pagrindinio_ugdymo_bendrosios_programos_isakymas_2.aspx. Žiūrėta 2012-01-15.
- 4 Leonas Jovaiša. *Edukologijos įvadas*. – Kaunas: Technologija, 1996, p. 24–38.
- 5 Giovanni Battista Bosco. *Il sistema preventivo di don Bosco (Pedagogia salesiana)*. – Torino: Elledici, 1984. – *Prevencinė kunigo Bosko sistema* (rankraštis B. Demkutės vertimas, p. 6).
- 6 Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*. 2008. Internetinė prieiga http://www.fsspx.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=953&Itemid=40. Žiūrėta 2012-01-29.
- 7 Ten pat, p. 2.
- 8 Jonas Lemoyne Salezietis. *Šv. Jonas Bosko. Jo asmuo, darbai ir auklyba*. Lietuvių Saleziečių leidinys. – Indiana: Grown Point, 1956, p. 496.
- 9 Ten pat.
- 10 Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*, p. 1.
- 11 Jonas Lemoyne Salezietis. *Šv. Jonas Bosko. Jo asmuo, darbai ir auklyba*, p. 499–500.
- 12 Ten pat, p. 499.
- 13 Ten pat, p. 500.
- 14 Giovanni Battista Bosco. *Prevencinė kunigo Bosko sistema*, p. 22.
- 15 Ten pat, p. 23.
- 16 Ten pat.
- 17 Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*, p. 2.
- 18 Pietro Braidò. *Sistema educativo di don Bosco tra pedagogia antica e nuova*. – LDC Torino, 1974, Salez 14, p. 39.
- 19 Jonas Lemoyne Salezietis. *Šv. Jonas Bosko. Jo asmuo, darbai ir auklyba*, p. 519–520.
- 20 Ten pat, p. 499–505.
- 21 Ten pat, p. 500.
- 22 Ten pat.

- ²³ Teresio Bosco. *Don Bosko nauja biografija*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1999, p. 299.
- ²⁴ Jonas Lemoyne Salezietis. *Šv. Jonas Bosko. Jo asmuo, darbai ir auklyba*, p. 521.
- ²⁵ Ten pat, p. 512.
- ²⁶ Ten pat, p. 521.
- ²⁷ Ten pat, p. 513.
- ²⁸ Ten pat.
- ²⁹ Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*, p. 5.
- ³⁰ Ten pat.
- ³¹ Ten pat.
- ³² Ten pat.
- ³³ Ten pat.
- ³⁴ Giovanni Battista Bosco. *Previncinė kunigo Bosko sistema*, p. 32.
- ³⁵ Jonas Lemoyne Salezietis. *Šv. Jonas Bosko. Jo asmuo, darbai ir auklyba*, p. 516.
- ³⁶ Ten pat.
- ³⁷ Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*, p. 7.
- ³⁸ Plg. P. Braido. *Il progetto operativo di don Bosco e l'utopia della Società cristiana*. – Roma: LAS Scheda, 1982, p. 71.
- ³⁹ Giovanni Battista Bosco. *Previncinė kunigo Bosko sistema*, p. 21.
- ⁴⁰ Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*, p. 8.
- ⁴¹ Jonas Lemoyne Salezietis. *Šv. Jonas Bosko. Jo asmuo, darbai ir auklyba*, p. 518.
- ⁴² Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*, p. 8.
- ⁴³ Ten pat.
- ⁴⁴ Giovanni Battista Bosco. *Previncinė kunigo Bosko sistema*, p. 16.
- ⁴⁵ Ten pat, p. 22.
- ⁴⁶ Michael McMahon. *Šv. Jono Bosko širdis*, p. 3.